

Macaristandaki sanat eserlerimiz

**Budin, Türk hakimiyeti devrinde, Türk cemiyet hayatının
ehemmiyetli bir sanat ve kültür merkezi olmuştur**

**Yazan : _____
Prof. Tayyib GÖKBİLGİN**

Macaristandaki Türk sanat eserleri, büyük bir ekseriyeti itibariyle, münferit ve dağınık bir halde ele geçmiş bulunmakla beraber. Eğri (Eğer) kalesindeki kazıların meydana çıkardığı eşya, Estergom'da bulunan çanak - çömlek fırını ve bilhassa 1935 -1942 seneleri arasında Budinde Taban semtinde yapılan hafriyat sırasındaki keşifler, daha sonra, Budin kalesi surları civarında birkaç senedenberi metodlu bir şekilde icra edilen araştırmalar, Macaristandaki kültür ve sanat hayatının insicamlı ve memnuniyete değer bir tasvirini arzetmektedirler. Seramik sahasındaki buluntular ise Doğu - İslam dünyasının şaheserleri arasında sayılabilirler. Filhakika bunlar, bir lüks eşyası olmaktan ziyade, tamamen mahalli ve bir ihtiyacı karşılayan sanat eserleri bulunmakla beraber, bir takım mütevazı sanatkarların bu yaratışlarında, sanat ve teknik bakımından, Türk aleminin harikulade ve göz alıcı an'anesinin akisleri müşahade olunmaktadır. Bu konuda, Budin kalesi çevresinde yapılan hafriyat nazarı itibare alınmazsa, tasnif edilmiş 4000 i müteceviz Türk sanat eseri parçası mevcuttur.

KÜLTÜR MERKEZİ

Nakış süslemeleri ve sarı - yeşil kaplamalı seramik parçalar Eğri ve Budinde fazla miktarda meydana çıkmıştır ki, bu nevi, mütehasıslarına göre, Suriyeden Bizansa geçmiş, Eğride bulunan ve bilezik üzerine balık süsleri nakşedilmiş olan bir tanesi ise, Atina ve Bağdatta bulunanlarla bir benzerlik göstermiştir. Diğer bir tabak Çin motifleri ile süslenmişti. Bütün bunlar, Doğu dünyasının Türklerin elinde ince ve büyük bir değer alan san'atının İmparatorluğun bu uzak serhad memleketinde Ronensans ve Barok tesirlerine rağmen nasıl yaşadığını isbat etmektedir.

Diğer taraftan, bilhassa halen Budinde yapılmakta olan kazılarda ele geçen Çin porselen parçaları İran porselenlerine benzetilerek yapılan eşya, diğer açık yeşil harikulade porselenler, İznik ve Şam çinileri göstermektedir ki Budin, Türk hakimiyeti devrinde sadece askeri ve idari bir merkez olmayıp aynı zaman da Türk cemiyet hayatının ehemmiyetli bir sanat ve kültür merkezi idi.

Bugün bulunan ve sayıları binlere baliğ olan bu eşyanın henüz tasnifi ve kataloğa geçirilmeleri yapılmamış olmakla beraber, bu araştırmaların Macaristandaki Türk kültür ve medeniyetini hakkiyle tanımaya kat'i bir şekilde hizmet ve yardım edeceği aşikardır. Hatta, Macarlık noktai nazarından da bu keşifler pek büyük bir ehemmiyeti haizdirler.

Çünkü, bu sahadaki ihtisas erbabının belirttiğine göre, Macar halk san'atı, halen dahi bu an'anededen ilham almaktadır ve Türk san'atı bunlar üzerine tesirini icra etmekten bugün de hali kalmamaktadır.

KARŞILIKLI TESİR

Bir Macar tarihçisinin tesbit ettiğine göre, Macaristandaki Osmanlı hakimiyeti devrinde yani XVI, ve XVII. asırlarda ev eşyasından bir çoğunu Macarlar Türklerden almışlardı. Mesela yorgan şekilleri, gümüş sırmalı kumaşlar Macaristana Türkiyeden gitmişti. Osmanlı memleketleri dahilinde imal edilen ipekliler, türlü kumaşlar, hatta kiliselerdeki ayinlerde giyilen elbiselerin kumaşları, çizme ve mahmuz da Türklerden alınmıştı. İki milletin birbirine olan karşılıklı tesiri o derecede artmıştı ki, Evliya Çelebi Tunada işleyen gemilerde bulunan Türk ve Macarların aynı elbiseleri giydiklerini, oradaki Türklerin de abaniye sarık gibi serpuşları atarak doğrudan doğruya Macar kalpakları taşıdıklarını görmüştü.

Macar giyinişi ve çanak çömlek eşyası kuvvetli bir şekilde Türk - İslam san'atı tesiri altında kaldığı gibi lale, hayat ağacı, servi ağacı, arabesk hendesi şekilleri motifleri de Macaristanın hemen her bölgesinde türlü şekillerde hayrete şayan bir surette temsil edilmişlerdi. Bunlara bir misal olmak üzere bilhassa Kalotaszeg, Buzsak ve Sarköz mıntakalarının bu inkişafı en iyi bir şekilde gösterdiği zikredilir. Keza Sikios çanaklarındaki motifler Eğri kalesi hafriyatında ele geçen Türk devri eserleriyle büyük bir benzerlik arz etmektedir. Tolna tabakları motifleri de vaktiyle Visegrad Türk atölyelerinde imal edilenlerle aynıdır. Şu halde XVI. ve XVII. asırlarda gerek Macar ev eşyası gerek elbise ve kıyafetleri kuvvetli bir Türk tesiri altında idi. Birçok Macarlar Türk işlemeleri imalathanelerinde çalışmakta, bilhassa Erdel beylerinin konakların da Türk motiflerine ünsiyet peyda etmekte idiler. Bunun neticesi olarak, XVIII. asırda Türk tabak ve çanak motifleri kat'i bir şekilde Macar Çanak çömlekçiliğinde karar kılmıştır. Bütün bu eşyanın bugünkü Macar sanat eserleri ile mukayesesi sayesinde, Macar etnolojisinin, Macar halk sanatları menşelerinin daha iyi aydınlanacağı ileri sürülmektedir. Bu itibarla, Estergomdaki Türk çanak - çömlek imalathanelerinin harabeleri bulunan Nograd, Szandvar, Hollokö gibi kalelerdeki Türk tesislerinin meydana çıkarılması mebzul miktarda Türk eşyasını ortaya koyacağı ümit olunabilir. Keza, hafriyatı devam etmekte olan Eğri kalesi içindeki Valde Sultan (III Mehmedin valdesi) hamamı da Evliya Çelebinin de bahsettiği, bir çok tarihi hakikatleri ortaya koyacaktır. Şimdilik bundan öğrenilen şey, hamamdaki havuzun zemininin beyaz mermer ve maron çini olduğudur. Bina tabiatıyla bir teshin tesisini de (külhan) ihtiva ediyordu. Bu hamamın Eğri'nin fethinden epeyce sonra yaptırıldığı zannedilmektedir. Zira havuzun altında Türk çanak ve çömleklerinden mürekkep kalın bir tabaka görülmektedir. Belki de bir yangından sonra bunlar yapılmış bulunuyordu. Her halde, Eğri kalesindeki bu ilmi ve metodlu hafriyatın ve araştırmaların neticesi çok semereli olacak ve Türk hakimiyeti devrinin kültür ve sanat bakiyelerini bol miktarda ortaya serecek, bu sayede de Türk ve Macar milletlerinin güzel sanatları ve halk sanatları arasındaki münasebet ve tesir derecelerini de daha fazla aydınlatacaktır.

